

Rozważania biblijne

Co do joty

---

dr Daria Gargala

Teofil – przyjaciel Boga

Teofil jest postacią, która występuje w dwóch prologach ksiąg Nowego Testamentu: Łk 1,1-4 oraz Dz 1,1-2. Św. Łukasz właśnie do Teofila adresuje swoje dwudzięto – Ewangelię oraz Dzieje Apostolskie. Teofil jest tajemniczą osobą, której wystąpienie na kartach Biblii rodzi wiele pytań, na które trudno odpowiedzieć jednoznacznie.

Postać Teofila może być analizowana z historycznej bądź symbolicznej perspektywy. Traktując Teofila jako postać historyczną, warto zastanowić się nad jego pochodzeniem społecznym oraz tożsamością. Św. Łukasz określa Teofila jako „dostojnego”. Niniejsze określenie stosuje także w opisie zarządców Judei – Feliksa (por. Dz 23, 26) i Festusa (por. Dz 24,3). Z tego można wnioskować, iż Teofil również sprawuje władze publiczną. Teofil mógł być przedstawicielem rzymskiej społeczności, a odbiorcami ksiąg stałaby się wówczas społeczność Imperium Rzymskiego. Niektórzy badacze wskazują nawet na konkretną osobę, prokonsula Cypru Sergiusza Pawła, będącego urzędnikiem rzymskim. W związku z zajmowaną wysoką pozycją w administracji rzymskiej, mógł mieć strategiczne znaczenie dla rozpowszechniania Dobrej Nowiny. Kolejną teorią jest tradycja starożytnych pisarzy wskazująca na Teofila jako przedstawiciela Greków nawróconych z pogaństwa. Prawdopodobnie Teofil poznał tajemnice wiary oraz otrzymał chrzest. Św. Łukasz zna osobiście Teofila, który mógł być ważną postacią w rodzącej się społeczności chrześcijańskiej.

Uniwersalizm św. Łukasza wyraźnie wpisuje się w symboliczną interpretację imienia Teofila. Imię θεοφιλής (Theophilēs) składa się z dwóch wyrazów w języku greckim: θεός (Theos) oraz φίλος (philos). Jego imię tłumaczone jest jako „przyjaciel Boga”, tj. „kochający, miłujący Boga”. Jeżeli autor faktycznie zastosował zabieg zastosowania imienia w sposób symboliczny, określa odbiorców dwudzięta jako wszystkich ludzi miłujących Boga, każdego człowieka kochającego Boga oraz posiadającego serce otwarte na Jego słowo. Autor nie wskazuje na umiejętność rozumienia słów znajdujących się w księdze, lecz miłość, pokonującą wszelkie bariery w poznaniu Prawdy. Teofil może więc nie być historyczną osobą, lecz symbolizować każdego nowo nawróconego chrześcijanina, niezależnie od pochodzenia, posiadającego zdolność przyjmowania treści zapisanych w księgach oraz pragnącego zdobyć więcej informacji o Jezusie.

Łk 1,1-4	Dz 1,1-2
<p>Wielu już starato się ułożyć opowiadanie o zdarzeniach, które się dokonały pośród nas, tak jak nam je przekazali ci, którzy od początku byli naocznymi świadkami i sługami słowa. Postanowiłem więc i ja zbadać dokładnie wszystko od pierwszych chwil i opisać ci po kolei, dostojny Teofilu, abys się mógł przekonać o całkowitej pewności nauk, których ci udzielono.</p>	<p>Pierwszą Księgę napisałem, Teofilu, o wszystkim, co Jezus czynił i czego nauczał od początku aż do dnia, w którym udzielił przez Ducha Świętego poleceń Apostołom, których sobie wybrał, a potem został wzięty do nieba.</p>

W odniesieniu do interpretacji prologów, warto zwrócić uwagę na dwa istotne aspekty. Z jednej strony Teofil wyraźnie okazuje szacunek „naocznym świadkom i sługom słowa” (Łk 1,2), jednak daje do zrozumienia, iż jego dzieło opisuje wydarzenia w bardziej precyzyjny sposób. W związku z tym, że autor Ewangelii nie wskazuje w prologu na konkretną treść, księga może odnosić się do różnych szczegółów z życia Jezusa. Po drugie, początek Dziejów Apostolskich wskazuje na szczegółowe treści, które zostały przekazane już w pierwszej części dwudzięta. Św. Łukasz ma na celu poinformowanie Teofila o kolejnych wydarzeniach, ukazując redakcyjną spójność obu ksiąg. Jednocześnie, jeśli pierwszy prolog ma za zadanie zapowiedzieć drugą część dzieła i obejmuje całość obu ksiąg, jego cel zdaje się klarowny – autor uważa za niewystarczające relacje wskazanych świadków, chociaż stosując techniki retoryki zdaje się, że ich relacje są przez niego cenione. Reasumując, autor przejmuje autorytet naocznych świadków oraz podkreśla ciągłość swojej opowieści między życiem Jezusa a uniwersalną misją uczniów prowadzoną przez Apostoła Narodów.

Prologi skierowane do Teofila porównywane są ze wstępami starożytnych historyków, tj. Herodota, Tukidydesa czy Polibiusza, nawet jeżeli oznacza to zastosowanie zabiegu retorycznego autora dwudzięta w celu stworzenia atmosfery prawdy. Niemniej jednak, dokładne badania przedmów greckich lub żydowskich historyków wykazały, że zawierają one imię autora, temat pracy z podziałem na rozdziały, wskazanie źródeł, wcześniejszych dzieł oraz badań zajmujących się danym zagadnieniem. Przedmowy wspominające Teofila nie wpisują się we wspomniany gatunek, z uwagi na skupienie się św. Łukasza wyłącznie na kompetencjach autora, a mniej na treści zapowiadanych utworów. Zauważono wiele zbieżności z przedmowami traktatów technicznych, otwierających dzieła dotyczące nauk ścisłych. Charakteryzują się one formą listu skierowanego do konkretnego adresata bądź poświęceniem tekstu ważnej osobistości sprawującej patronat nad dziełem. Ponadto, treść wyjaśnia decyzję autora o napisaniu

tekstu, kwalifikacje autora oraz uwagi metodyczne. Teoria prologu technicznego jest kwestionowana, ponieważ zachowanych dokumentów tego typu jest niewiele.

Św. Ambroży z Mediolanu w IV w. po Chr. podkreśla: „Napisana zaś jest Ewangelia dla Teofila, to jest dla tego, którego Bóg miłuje. Jeśli Boga kochasz, dla ciebie jest napisana; jeśli jest napisana dla ciebie, przyjmij dar ewangelisty i podarunek przyjaciela zachowaj pilnie w głębi serca”.

Źródła:

1. Bruce F. F., *The Book of Acts*, The New International Commentary on the New Testament, William B. Eerdmans Publishing Company: Grand Rapids, 1998.
2. Gądecki S., *Wstęp do Ewangelii Synoptycznych*, Prymasowskie Wydawnictwo Gaudentinum: Gniezno, 1999.
3. Mucha P. M., *Kto był „dostojnym Teofilem”?*, Ruch Biblijny i Liturgiczny, 61/4, 2008, s. 245-256.
4. Nodet É., *Théophile (Lc 1,1-4; Ac 1,1)*, Revue Biblique 119/4 (2012), s. 585-595.
5. Św. Ambroży, *Wykład Ewangelii według św. Łukasza*, Pisma Starochrześcijańskich Pisarzy XVI, tłum. W. Szotdrski, Akademia Teologii Katolickiej: Warszawa 1977.
6. Tronina A., Walewski P., *Biblijne nazwy osobowe i topograficzne. Słownik etymologiczny*, Edycja św. Pawła: Częstochowa, 2009.